

Umění ve veřejném prostoru

Umění ve veřejném prostoru v jistém smyslu za svými diváky samo přichází. Není vystavováno v muzeích, ale objevuje se na ulicích a náměstích. Tím se stává jedním z nejnámějších druhů současného umění.

V zásadě můžeme hovořit o dvou typech uměleckých děl ve veřejném prostoru. Mohou to být díla oficiální, tzn. díla při svém vzniku zaštitěná institucionálně nebo státem, jež jsou umísťována na své místo na základě úředních rozhodnutí. Jde o různé památníky, pomníky či vybraná umělecká díla vzniklá na objednávku různých institucí, veřejných grantů či vládních podpor. Vedle toho jsou zde díla svou podstatou alternativní, aktivistická či přímo intervenční, která mohou mít charakter uměleckého vstupu do veřejného prostoru, ať už ve formě objektu, krátkodobé akce nebo jiného omezeného zásahu. S jistou rezervou sem můžeme řadit i aktivity „ilegální“ jako je např. graffiti, které vzniká bez svolení majitelů objektů, na kterých je umísťováno. Pro alternativní díla platí, že mají tendenci být spíše dočasná, vstupovat do stávajícího prostoru na určitý omezený čas a tím poukazovat na charakter veřejného prostoru samotného – připomínat, že městské prostředí je ve své podstatě proměnlivé, vystavené různým vlivům a zájmům.

Umělecká díla ve veřejném prostoru mohou být díla samostatně vzniklá a na určité místo dodatečně instalovaná, častěji se ovšem jedná o díla site-specifická, tj. o projekty již od svého počátku zamýšlené pro konkrétní místo, koncipované pro příslušné prostředí. Svoji situovaností v daném urbánním kontextu rozehrávají „dvoustrannou“ diváckou recepci. Máme jednak sledovat kvality objektu samotného a zároveň i jeho vztah k okolnímu prostředí. Provázanost i kontrastnost obou momentů je pro tato díla typická. Vstupují do symbolického a procentuálního dialogu se svým okolním rámcem.

Obecně tato díla tematizují především vztah umění k veřejnému prostoru. Některá díla jako graffiti můžeme chápat jako konfrontaci s institucionální mocí. V rámci umění ve veřejném prostoru je ale tato hranice rozostřenější. Umění tohoto typu si uvědomuje, že vstupuje do společenského prostoru, v němž se prolínají zájmy veřejné a soukromé. Umělecká tvorba a privátní zájmy jednotlivců či korporací, např. působení masových médií, reklamy atp. se ve společenském prostoru města navzájem vymezují a kritizují. Umění ve veřejném prostoru svými aktivitami reflektuje, že klasický umělecký projev postavený na galerijním umění se dostává do komunikační krize, potřebuje poučené a soustředěné diváky, zároveň však tyto diváky i díla zde vystavená jistým způsobem izoluje. Umělecká díla ve veřejném prostoru se naproti tomu více koncentrují na hledání nového typu umělecké komunikace a na aktivizaci diváků/účastníků.

Odtud vyrůstá i další specifická tendence umění ve veřejném prostoru – spojení estetických a sociálních momentů. Umění tohoto typu se snaží zpracovávat aktuální společenské problémy a současně s tím aktivizovat i naše vnímání. Cílem je prožívat umění jako určitou výzvu ke změně našeho mentálního nastavení, vnímat jeho kritický potenciál, tyto skutečnosti sdílet s ostatními a v praktickém i estetickém smyslu zapojit umění zpět do běžného života.

V českém prostředí se obě tendence tradičně propojují. Již od 60. let – tedy ještě před existencí pojmu „umění ve veřejném prostoru“ – se zde objevují typy umělecké tvorby postavené na propojení umění a společnosti, na společenské angažovanosti uměleckých aktivit. Milan Knížák a jeho umělecká skupina Aktual to například formují tímto způsobem: „Naším východiskem je angažovanost, naším cílem je angažovanost, totální angažovanost. [...] Nezajímají nás estetické normy, sloužící jako měřítko dokonalosti. Zajímá nás člověk. Abychom překonali jeho otrlost a citovou lhostejnost, tak typickou pro dnešního člověka, používáme, musíme používat, maximálně působící formy.“¹

V průběhu 60. a 70. let se na americké a západoevropské scéně objevují nejrůznější participativní projekty, v nichž velkou roli hrají různé formy sociální komunikace (např. tzv. sociální plastika u Josepha Beuys). Tento typ aktivizujícího umění se pak u nás objevuje v 90. letech, kdy se konstituuje umění ve veřejném prostoru v současném smyslu. Jde o umění existující ve veřejném prostoru a zároveň umění společensky angažované, umění hledající v umělecké tvorbě nástroje kritiky společenských nebo institucionálních jevů. Veřejný prostor je tak chápán ve dvojitým smyslu: jako prostor urbánní i jako prostor kulturní, komunikační. Umění ve veřejném prostoru tak není jen přinášáním estetických podnětů do prostředí města, ale usiluje i o obnovu sociálního vztahů, hledá možnosti jak otevřít prostor pro kreativitu a komunikaci, který v současné společnosti z velké části chybí.

Obě zmíněné tendence budou v přednášce ukázány na současných příkladech. Obrazový materiál k přednášce umění ve veřejném prostoru budou tvořit díla zahraničních i českých autorů a skupin věnujících se umění ve veřejném prostoru – např. Pode Bal, Rafani, Guma Guar, Ztohoven a další.

Literatura:

Kateřina Pietrasová (Pavličková), *Teorie umění ve veřejném prostoru*, 2003,
<https://www.artlist.cz/texty/teorie-umeni-ve-verejnem-prostoru-4969/>

---

¹ Skupina aktuálního umění, Manifest aktuálního umění, in: Jiří Ševčík, Pavlína Morganová, Dagmar Dušková (eds.), *České umění 1938-1989. Programy, kritické texty, dokumenty*, Academia, Praha 2001, s 297.